

Зорана Опачић

0000-0002-7531-6494

Учитељски факултет Универзитета у Београду

Јелена Панић Мараш

0000-0002-0410-1402

Учитељски факултет Универзитета у Београду

Књижевност за децу и младе у Србији као школска и академска дисциплина

1. Књижевноисторијски увид: почеци развоја књижевности за децу

Као пуноправни део националне књижевности одређен рецепцијским могућностима младих читалаца, чије су се разумевање и корпус мењали кроз епохе, што је утицало не само на обликовање књижевних текстова, већ и на омеђивање корпуса (дела заснована на тематизацији детињства и младости су временом, постепено уростала у корпус), књижевност за децу (и младе) почиње да се формира као засебно књижевноуметничко поље у доба просветитељства у 18. веку, упоредо са развојем школског система у Хабсбуршкој монархији¹. Организовање школских округа за српску популацију у 18. и почетком 19. века рађа систематски интерес за школску и ваншколску лектуру, па почиње објављивање превода и посрба дела која су се разумевала као погодна за младе читатеље². Из тог процеса произилазе и први ауторски текстови, посебно

¹ Круг вршњака и пријатеља најзначајнијег српског просветитеља Доситеја Обрадовића: Захарије Орфелин, Тодор Јанковић Миријевски, Стефан Вујановски, Аврам Мразовић и Григорије Обрадовић, Доситејев синовац, у Бечу су завршили курс код реформатора аустријског школства Ј.И. Фелбигера, а потом су 1777. постављени за прве надзорнике српских школа у царевини. Вујановски на подручју Војне границе (Срем и Славонија), са седиштем у Осијеку, Миријевски у Банату, са седиштем у Темишвару, а Мразовић за надзорника у Бачкој и Барањи, са седиштем у Сомбору. Извештаје су подносили вишим школским властима у Загребу, Темишвару и Печују. У Банату су после одласка Миријевског у Русију остали Мразовић и Григорије Обрадовић); М. Павић, Историја српске књижевности класицизма и предромантизма, Београд 1991.

² Доситеј Обрадовић издаје Басне 1788, Аврам Мразовић преводи и посрбљује Женски магазин Жан Мари Лепренс де Бомон (као Поучитељни магазин I–IV, 1787–1800, Емануел Јанковић преводи дело Франца Штарка Зао отац и неваљао син или родитељи учите вашу децу познавати 1789, у Бечу 1793. излази Чистое огледалце...; будимски учитељ Николај Лазаревић преводи Робинзон Крусо (Живот и чрезвичайна прикљученија славнога Англеза Робинсона Крусе от Јорка) 1799; Јован Поповић преводи Кампеовог Младог Робинсона (1807), Милован Видаковић преводи драмску игру Благородни отрок (1836) и тако редом. Први часописи везују се за Гаврила Ковачића (Пролетие 1809) и Јована Берића (Сочињеније 1815).

од почетка 19. века³ а у то време почиње да се развија и специјализована периодика. Теоријска размишљања о природи књижевности за децу на самим почецима могу се наћи у уводним ауторским белешкама писаца, али и преводаца, приређивача, уредника часописа и алманаха, календара (Аврама Мразовића, Јована Јовановића Змаја, Тимотија Илића, Јована Максимовића и других); она нам казују да је у том периоду конструкт детињства подразумевао просветитељску бригу за моралну страну личности детета а да је естетска вредност текста била смештена у домен хумора, игре или занимљиве форме. Статус књижевности за децу дуго се кретао у равни примењене књижевности којој су историчари књижевности од ауторитета одрицали високу естетску вредност (Богдан Поповић 1904. пише како је савршено неозбиљно песме за децу сврставати у књижевност)⁴, чак и кад се радило о Јовану Јовановићу Змају који има статус зачетника и оснивача овог књижевног поља у националним оквирима. Тај однос се мења тек са доласком надреализма, у којем се „Начело поезије и начело детињства“ види „у суштини исто“⁵ а тада настају и први модерни текстови (превасходно Александра Вуча)⁶. Развој модерног израза карактеристичан је за другу половину прошлог века а у другој половини века јавља се модернистичко разумевање природе књижевног стварања за младе, подстакнуто надреалистичким наслеђем⁷.

Спорадично проучавање запажа се почетком 20. века, кроз чланке, књиге и антологије: прву књигу (*Дечја књижевност српска*) објављује Милан Шевић 1911.⁸ Између два светска рата појављују се први радови и студије о књигама за децу (између осталог Симе Цуцића из 1937. и Гвида Тартаље из 1940); прва антологија Живојина Карића из ове области појављује се 1936.⁹ а половином века Цуцић објављује своју монографију посвећену овој области¹⁰. До систематског проучавања у Србији долази знатно касније, после Другог светског рата, и то захваљујући проф. др Слободану Ж. Марковићу (1928–2015) који уводи овај студијски предмет на тадашњој Катедри за југословенске књижевности. Марковић је књижевност за децу држао од 1956. као семинар, што је

³ Лирски записи Захарија Орфелина у Калиграфији и песма „Мелодија к пролећу“ 1765, Тимотије Илић, Пријатељ српске младежи из 1840, 1843. и 1845. Сундечићева збирка Низ драгоценог бисера (1856), збирка Ђорђа Рајковића Јед и мед (1858), Суботићеве Песме (1858) садрже циклус „Песме за малу дечицу“, поезија Јована Грчића Миленка и других.

⁴ Б. Поповић, *Јован Јовановић Змај*, „СКГ“, Београд, XII, бр. 4–5, 1.VII 1904.

⁵ М. Ристић, *О модерној дечјој поезији*. Поводом књиге *Подвизи дружине Пет петлића*, „Данас“, 1934, I/3, с. 370.

⁶ О сучељавању ставова Богдана Поповића и Марка Ристића детаљније пише Ј. Љуштановић, *Књижевност за децу у огледалу културе*, Нови Сад 2012.

⁷ Б. Миљковић, *Поезија за децу и осетљиве*, „Видици“ 1955, III, 15–16, с. 9; D. Kiš, *Дечје – као маска: нова књига стихова Милована Данојлића*, „НИН“, 8.05.1960, с. 9; М. Данојлић, *Онде поток, онде цвет, есеји и записи о дечјој књижевности*, Нови Сад 1973.

⁸ М. Шевић, *Дечја књижевност српска: оглед историјског прегледа*, Нови Сад 1911.

⁹ Ж. Карић, *Антологија југословенске савремене дечје књижевности*, књ. 1, Београд 1936.

¹⁰ С. Цуцић, *Из дечје књижевности: осврти и чланци*, Нови Сад 1951.

у то време било академска новина у овом делу Европе¹¹. У стални курс књижевност за децу прераста 1964. године када Марковић стиче звање доцента. Већ од 1957. почиње да пише прве радове из ове области. Његова књига Записи о књижевности за децу и касније монографије¹² користила се и као уџбеник на факултетима. Марковићева Антологија српских прича за децу¹³ објављена је у Српској књижевној задрузи исте 1984. године кад и култна Антологија српске поезије за децу Душана Радовића¹⁴, па ове две здружене антологије, заједно са Марковићевом каснијом Антологијом српских поема за децу¹⁵ представљају значајан поетички пресек модерне књижевности за децу у њеним главним видовима, поезији, краћој прози и лирско-епским врстама. (Ову дисциплину предавали су и Живан Живковић, Христо Георгијевски, данас Радивоје Микић.)

2. Књижевност за децу и младе као академска дисциплина

Од увођења ове академске дисциплине до данас Књижевност за децу и младе као студијски предмет везује се за студије националног језика и књижевности (што указује на доминацију националног корпуса у проучавању ове области) и за наставничке студије на учитељским или педагошким факултетима (за студенте који се школују за васпитаче и за учитељски позив) а уз то и на вишим школама за образовање наставника и васпитача¹⁶. Предмет се изучава на универзитетским студијама у оквиру готово свих студијских програма српске књижевности и језика (србистике) (универзитетски центри у Београду, Новом Саду, Крагујевцу, Нишу, Новом Пазару) и у оквиру студијских програма за образовање учитеља и васпитача на учитељским / педагошким факултетима (у Београду, Сомбору, Јагодини, Ужицу, Врању, Лепосавићу). Данас постоји седам учитељских / педагошких факултета (у Београду, Сомбору, Ужицу, Јагодини, Врању и Лепосавићу – и Суботици, где се студије изводе на мађарском језику).

Монографије посвећене изучавању књижевности за децу у шездесетим и седамдесетим годинама, које објављују Владимир Миларић¹⁷, Воја

¹¹ В. А. Јерков, Б. Сувајџић, Бошко (ур.), *Слободан Ж. Марковић – човек институција*, Београд 2018.

¹² С.Ж. Марковић, *Записи о књижевности за децу*, Београд 1971; *Записи о појавама у књижевности за децу*, Горњи Милановац 1982; *Записи о књижевности за децу III*, Београд 2003; *Записи о књижевности за децу IV: писци и дела*, Београд 2007.

¹³ С.Ж. Марковић, *Антологија српске приче за децу*, Београд 1984.

¹⁴ Д. Радовић, *Антологија српске поезије за децу*, Београд 1984.

¹⁵ С.Ж. Марковић, *Антологија српских поема за децу*, Београд 1996.

¹⁶ Првобитне Педагошке академије раслојиле су се 1993. на учитељске факултете који су постали део универзитета и двогодишње више школе за образовање васпитача, у новије доба са основним и мастер нивоом струковних студија.

¹⁷ В. Миларић, *Време као играчка*, Нови Сад 1967; *Интерпретација дечје песме*, Сарајево 1975.

Марјановић¹⁸, Милан Пражић¹⁹ и Драгутин Огњановић²⁰ показују како је она постала саставни део српске науке о књижевности. Године 1975. оснива се и први часопис посвећен проучавању ове области, часопис *Детињство* Међународног центра за књижевност за децу Змајеве дечје игре у Новом Саду (који ове године обележава 45 година трајања). Његов први уредник био је Владимир Миларић (1975–1984) а председник Управног одбора био је Слободан Ж. Марковић, који од 1984. до 1993. обавља и посао главног и одговорног уредника. Знатно касније појављују се и прве историје националне књижевности за децу²¹. Књижевност за децу постаје академска дисциплина и у другим републикама тадашње заједничке државе²².

На студијама српске књижевности предмет под називом *Књижевност за децу* обавезан је једносеместрални предмет са лектиром која подразумева доминантни национални канон и репрезентативни избор дела светске књижевности и са различитим фондом часова који нужно не корелира са бројем ЕСПБ. На Филолошком факултету у Београду изучава се на два сродна студијска програма: Српској књижевности и језику и Српској књижевности и језику са компаратистиком на четвртој години студија (6 ЕСПБ, 2+1). На Филозофском факултету у Новом Саду постоји на студијском програму Српска књижевност и језик и јавља се у два облика, као *Књижевност за децу у настави* (3 ЕСПБ) (1+1). На србистици Универзитета у Крагујевцу изучава се у трећој години основних студија (4 ЕСПБ, 2+2), на Филозофском факултету у Нишу са мањом обимом и фондом часова (3 ЕСПБ, 1+1) на другој години студија а на Српској књижевности и језику Државног универзитета у Новом Пазару изучава се једносеместрална *Књижевност за децу и омладину* (5 ЕСПБ, 2+2).

Статус овог предмета наглашенији је на учитељским / педагошким факултетима, што је, донекле, логично, с обзиром на нижи узраст којим ће се бавити дипломирани студенти, али се и ту разликује по броју часова, оптерећењу и распрострањености у курикулуму универзитетских институција. У оквиру студијских програма за образовање учитеља и васпитача јавља се увек као обавезни предмет, ређе једносеместрални а чешће као двосеместрални, уз опционо постојање изборних курсева из ове области, најчешће на основним студијама (ређе на мастер студијама). Као двосеместрални предмет постоји у академским институцијама у Београду, Ужицу, Јагодини и Врању а као једносеместрални предмет у Сомбору, на програму за васпитаче у Врању

¹⁸ В. Марјановић, *Детињство и поезија*, Крушевац 1968; *Ogledi iz savremene književnosti za decu*, Београд 1971.

¹⁹ М. Пражић, *Игра као слобода*, Нови Сад 1971.

²⁰ Д. Огњановић, *Stvaraoci i deca*, Београд 1978; *Дечје доба*, Београд 1997.

²¹ Д. Јекнић, *Српска књижевност за децу*, Београд 1994; М. Милинковић, *Нацрт за периодизацију српске књижевности за децу*, Нови Сад 2010; Т. Петровић, *Историја српске књижевности за децу*, Врање 2001.

²² Треба издвојити важан научни рад Милана Црнковића (1925–1998) у Хрватској, Нова Вуковића (1937–2002) у Црној Гори, Муриса Идризовића (1925–2009) у БиХ и Миодрага Друговца (1928–1995) у Македонији, који су монографијама и академским наставним активностима развијали проучавање ове дисциплине.

и у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици (факултет је ситуиран у Лепосавићу).

Дакле, као студијски предмет, Књижевност за децу (и младе) која је и по никла из академског изучавања српске књижевности и уз њу се понајвише везује својим садржајем, на матичним студијама има нешто нижи значај (мањи фонд часова, број ЕСПБ и траје један семестар) у односу на друге предмете (укупни статус у оквиру курикулума студијских програма) и у односу на наставничке факултете. Чињеница је и да се ова дисциплина проучава и на компаратистичким студијама једино на Филолошком факултету у Београду.

3. Изучавање књижевности за децу на основним академским студијама Учитељског факултета у Београду

Од оснивања факултета књижевност за децу, као што смо већ навели, постаје обавезни предмет у курикулумима студијских програма за образовање учитеља, а затим и васпитача (од 2007). Први професор овог предмета до 1998. био је Драгутин Огњановић (1933–1999). Од тада су га предавали професори Александар Јовановић, Петар Пијановић, Зорана Опачић и Јелена Панић Мараш.

Предмет под називом Књижевност за децу и младе јесте двосеместрални и одржава се на трећој години студија (6 ЕСПБ, 2+2, 2+2). Праћен је изборним једносеместралним курсевима Појам и одређење ауторске бајке на 3. години (3 ЕСПБ за учитеље / 4 ЕСПБ за васпитаче); *Млади јунак у савременом српском роману* за децу – методички аспект на четвртој години (3 ЕСПБ), као део изборног курса у оквиру модула за енглески језик Развијање језичких знања и вештина на енглеском језику на другој години (3 ЕСПБ). Ова област заступљена је и на мастер студијама, као изборни једносеместрални предмет (Савремени приступи књижевности за децу, 5 ЕСПБ, 2+1).

3.1. Обавезни предмет

Курс је конципиран као двосеместрално поетичко и књижевноисторијско кретање кроз родове и жанрове усмене и уметничке, националне и светске књижевности, односно кроз испитивање еволуције жанрова у компаративном контексту. У уводном делу указује се на статус, поетику, корпус и периодизацију овог поља књижевности, на његову вишеструку и вишезначну повезаност са књижевношћу за одрасле и на измене њеног статуса и одређења у односу на конструкте детињства у разним епохама. Други део курса подразумева испитивање поетичког развоја у оквиру појединачних жанрова и на примерима прописане лектире из националне и светске књижевности: поезија (кроз три развојне етапе), лирско-епске врсте (у народној и уметничкој књижевности), народна књижевност, проза (басна, бајка, прича) а трећу област чини изучавање врста романа, драмске књижевности, нефикционалних жанрова (путописи, дневничка проза, мемоари и аутобиографије и популарна наука), савремене књижевности и проучавања књижевности за децу у историјском развоју – све то на одабраној лектури и литератури. Осим строго књижевних текстова

разматрају се и други видови стваралаштва за млади узраст, као што су стрип, сликовница, филм. Историјска поетика жанрова подразумева широку вертикалу, па прописана лектира обухвата распон од почетака књижевности за децу (нпр. басна у античко доба, бајка у класицизму, српска поезија у 18. и 19. веку) до савремене књижевности у најужем смислу (дела и аутори писаца српске и светске књижевности из 21. века), при чему је избор из националног корпуса доминантан у односу на избор из светске књижевности. Посебна пажња се посвећује историјској поетици жанрова и њиховој трансформацији у савременој књижевности а лектира је заснована на широком одабиру текстова којима се студенти упознају са основним поетичким променама у оквиру жанрова и њиховим облицима и варијацијама у савременој књижевности.

Чињеница је да је ова академска дисциплина на значајан начин заступљена у оквиру курикуларног концепта академских студија на основним и мастер студијама (ако узмемо у обзир и изборне предмете, она се простире на две године основних студија и мастер студије и обухвата 6+3+3 ЕСПБ на трећој години, 3 ЕСПБ на четвртој и 5 ЕСПБ на мастеру)²³.

3.2. Изборни предмети

На основним студијама, како смо поменули, изводи се настава на два изборна курса из ове области на српском језику и део курса на енглеском језику. У оквиру изборног предмета Појам и одређење ауторске бајке студенти се упознају са различитим теоријама у проучавању бајке као жанра, са законитостима жанра у фолклорној књижевности, како би били у стању да уоче путеве његове трансформације у уметничкој књижевности и медијима. На примерима различитих видова ауторске бајке и њој сродних врста (мит и бајка, различити видови фантастике, укључујући и готичку прозу, епску фантастику, разноврсне видове фантастичног романа, затим параболу, сатиру, антибајку, постмодернистичку бајку, сценску бајку, бајку у стиху) – укључујући и разноврсне медијске репрезентације (филмови и различити видови анимираног филма, позоришне представе) они уочавају основне карактеристике и показују умеће самосталног тумачења и вредновања књижевног текста. Настава на овом предмету развија свест о еволуцији и гранању жанра кроз дијахронијску перспективу (на примерима српске, регионалне и светске књижевности, од Апулеја до текстова из 21. века), са посебним освртом на савремену ауторску књижевност засновану на натприродном.

Изборни предмет Млади јунак у савременом српском роману за децу – методички аспект креиран је из потребе да се студенти на основним студијама упознају са савременим токовима српског романа за децу (као најпопуларнијег жанра) – поготово што је приметна тенденција у новим наставним програмима за основну школу увођење дела савремених аутора. На својим почецима српски роман за децу заснован је доминантно на теми дечје дружине (Хајдуци Бранислава Нушића, Орлови рано лете Бранка Ћопића) а овај наративни модел

²³ Изборни предмет на Модулу за енглески језик на другој години студија подразумева изучавање књижевности за децу на енглеском језику, али и развијање језичких и методичких компетенција.

мења се 70-их и 80-их година 20. века, када концепт романа о дружинама замењује роман о индивидуи: романи који то на најбољи могући начин сигнализирају јесу Белешке једне Ане Моме Капора и Хајдук у Београду Градимира Стојковића. На овом предмету студенти се упознају са обликовањем модела књижевног јунака / јунакиње у различитим врстама романа за децу и младе (омладински роман, фантастични роман, роман са постмодернистичким тенденцијама и сл.), издвајањем типа усамљеног, осетљивог детета, измештеног детета, сеоског детета у градској средини, а јављају се и предмети као јунаци, као и људи са друштвене маргине, антропоморфизоване животиње. На нивоу приповедања доминира прво лице, присећање, дневнички записи, исповедање и алегоријско приповедање. Присутна је и интермедијалност и игра на нивоу текста и са читаоцем.

Студенти се на једном општем нивоу оспособљавају да разумеју појам „савремености“, као и елементе усмене књижевности или удео историјских прилика у обликовању савремене књижевности за децу и младе. Посебна пажња се посвећује језику, оделу и понашању књижевних јунака. Не само у том аспект уочава се да савремени српски роман јесте један од темељних стожера књижевности за децу и младе у Србији.

Развијање језичких знања и вештина на енглеском језику у оквиру модула за енглески језик на другој години подразумева и наставу из књижевности за децу на енглеском језику. Лектиру чине аутори који изворно припадају енглеском говорном подручју а студенти се оспособљавају да тумаче изворне текстове кроз одређене тематске комплексе (слика детињства, дете на маргини, женски ликови, проблематизовани однос недораслости и зрелости и сл.) и пореде их са њиховим медијским трансформацијама (нпр. везе и односи између Керолове Алисе у Земљи чуда, Твенових Доживљаја Тома Сојера, Беријевог Петра Пана, романа Нила Гејмена или о Хари Потеру Џ. Роулинг и филмова и анимираних филмова), чиме изграђују знање о књижевности и успостављају вертикалу у развоју књижевности за децу на енглеском говорном подручју.

3.3. Савремени приступи књижевности за децу и младе на мастер студијама

Иако је настава на основним студијама заснована на примени различитих методолошких приступа у проучавању овог поља књижевности, теоријском приступу се посвећује посебна пажња на мастер студијама, при чему се студенти који одаберу овај курс осамостаљују да изводе тумачење применом одабраних научних метода.

Поред тога, студенти се упознају са изменама слике детета и детињства унутар књижевности за децу и младе и различитим приступима / методама у тумачењу књижевних дела за децу и младе и оспособљавање за самосталну примену у тумачењу. Полази се од претпоставке да се конструкт слике детета и детињства мењао кроз епохе и утицао на обликовање књижевних дела за децу, једнако као и на њихов визуелни идентитет. Из тог разлога различити

жанрови књижевних дела за децу и младе (из различитих епоха) тумаче се применом различитих перспектива / дискурса: културолошког, идеолошког, родног, психоаналитичког, библиотерапијског и других (на примерима лирских песама, поема, краће прозе, романа, драмске књижевности).

Такође, студенти се оспособљавају да уоче улогу и значај визуелних информација у опреми књиге за најмлађе и да их доведу у везу са смислом и значењем текста. Посебан аспект наставе у оквиру предмета тиче се односа визуелних и текстуалних информација у сликовницама и књигама за млађи узраст. Неке од кључних тема којима се посвећује пажња на овом изборном курсу јесу: претпостављени читалац; визуелне и текстуалне инфомације у изградњи значења сликовница; културолошки приступ; различити аспекти идеолошког у књижевности за децу и младе; родни аспекти; психоаналитички приступ; библиотерапијски приступ; однос визуелног (анимирани филм, играни филм, мјузикл, опера) и вербалног наратива; интертекстуалност; представа о Другом и другачијем: деконструктивистичка метода: метафикција и експериментисање са текстом.

4. Корелација наставних програма основне школе и исхода академских студија

У основној школи настава српског језика и књижевности организована је у два образовна циклуса: први циклус обухвата четири године (тзв. ниже разреде) а предмет се зове српски језик и он подразумева годишњи фонд од 180 часова, односно 5 часова недељно, што је сразмерно мало, имајући у виду значај предмета за почетно описмењавање. Из тог разлога, Друштво за српски језик и књижевност Србије и Филолошки факултет у сарадњи са Учитељским факултетом су покренули иницијативу за повећање укупног фонда часова српског језика у обавезном школовању – засад без резултата. У другом образовном циклусу, који обухвата узраст од петог до осмог разреда (више разреде) предмет се у новим наставним плановима и програмима зове српски језик и књижевност и има различит годишњи фонд по разредима: 180 часова у петом разреду (5 часова недељно), 144 часа у шестом и седмом (односно четири часа недељно) и 136 часова у осмом разреду (четири часа недељно, али се настава, због мале матуре, завршава раније)²⁴.

Организација нових наставних планова и програма²⁵ је, треба напоменути, измењена. Укупан број текстова који се обрађују током једне школске

²⁴ Мала матура је државни испит који подразумева тест из српског језика и књижевности, тест из математике и комбиновани тест (питања из друштвених и природних наука). Тестови се полажу током три узастопна дана у целој републици а њихови резултати улазе у укупан број поена (поени са матуре и поени школског успеха) којим ученик конкурише за упис у средњу стручну школу, односно гимназију.

²⁵ Правилник о програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања, СГ, год. LXVII, бр. 15, 30.08.2018; Правилник о програму наставе и учења за седми разред..., СГ, год. LXVII, бр. 5, 27.05.2018; Правилник о програму наставе и учења за осми разред..., СГ, год. LXVIII, бр. 5, 15.08.2019.

године је смањен за 20 до 30%, чиме се ублажава један од узрока кризе читања (обим и интензитет наставних планова и програма) а наставници и ученици се донекле растеређују. У програме је враћена домаћа лектира, чиме ученици добијају могућност да посвете више времена читању и размишљању о делима и развијају читалачке навике.

Нови програми орјентисани су ка остваривању исхода, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради и проширује кроз све три предметне области овог предмета, а у складу са Образовним стандардима за крај обавезног образовања за Српски језик (који подразумевају основни, средњи и напредни ниво). Стандарди су подељени на следеће области: Вештина читања и разумевање прочитаног; Писано изражавање; Граматика, лексика, народни и књижевни језик; Књижевност. Тежиште нових програма је међупредметно, интердисциплинарно, па и интермедијално повезивање наставних садржаја, хоризонтално и вертикално, односно орјентисаност ка пројектној настави. Исходи подразумевају и медијску писменост ученика, односно коришћење медијских садржаја уз текстуалне.

Наставни план и програм састоји се, дакле, од области Књижевност (исходи који проистичу из Лирике, Епике, Дrame, Научнопопуларних и информативних текстова, Домаће лектире и Допунског избора), Језик (Граматика, Правопис, Ортоепија), Језичке културе (читање, писање, говорење, слушање). Све три области програма наставе и учења се прожимају. Област Књижевност подељена је на обавезни и шири, изборни списак (са ког наставник одабира неколико текстова, мада се упућује да допунски избор користи и у додатној настави и на секцијама). У првом циклусу вежбање читања и разумевања дужег текста реализовано је, између осталог, и увођењем поступка читања дела у наставцима, на часовима, током извесног временског периода од више наставних недеља. За више разреде обимнија дела налазе се у списку лектире коју ученици читају ван школе. Изборност је заступљена и кроз одабир значајног или регионалног писца у програму за пети разред, али и кроз алтернатије, у којима се даје могућност опредељења између две песме / збирке / приче истог или различитих аутора. У узрасном погледу, приметно је постепено кретање од књижевности за децу ка делима књижевности за младе и одрасле. Тако су у млађим разредима заступљенији савремени аутори за децу (Драгомир Ђорђевић, Владимир Андрић, Дејан Алексић, Јасминка Петровић, Ивана Нешић, Игор Коларов, Весна Алексић и други), а у седмом и, посебно, осмом савремени аутори књижевности за одрасле (нпр. у осмом је песма Ане Ристовић, у лектури и песма Војислава Карановића, као и роман Мамац Давида Албахарија).

Досада су кроз нови програм прошли само ученици првог, другог и петог и шестог разреда, а програми за трећи и четврти, тј. седми и осми разред још увек нису ни почели са реализацијом, па се још увек не могу ни изблиза видети резултати и ефекти промена.

Силабус предмета који се изучава на Учитељском факултету је обухватнији у односу на школске програме, њиме су у највећем проценту обухваћени

аутори који се налазе у школској лектури у оба основношколска циклуса. Стога он омогућава студентима добар увид у историјски ток развоја књижевности за децу и младе у светској и националној књижевности, кроз историјску поетику жанрова и однос истих жанрова и мотива у народној у односу на уметничку књижевност. Специфични књижевни жанрови (ауторска бајка, фантастика, епска фантастика, савремени роман за децу и младе) додатно се истражују на изборним предметима, а специфични научнометодолошки приступи на мастер студијама. Због тога се може рећи да академска настава у потпуности припрема студенте за разумевање и за разноврсне модерне приступе у тумачењу текстова у њиховој професионалној будућности.

Литература

- Kiš D., *Дечје – као маска: нова књига стихова Милована Данојлића*, „НИН“, X: 487 (8.05.1960), с. 9.
- Marjanović V., *Ogledi iz savremene književnosti za decu*, Београд 1971.
- Ognjanović D., *Stvaraoci i deca*, Београд 1978.
- Данојлић М., *Онде поток, онде цвет, есеји и записи о дечјој књижевности*, Нови Сад 1973.
- Јекнић Д., *Српска књижевност за децу*, Београд 1994.
- Јерков А., Сувајцић Б., ур., *Слободан Ж. Марковић – човек институција, међународни научни зборник радова*, Београд 2018.
- Карић Ж., *Антологија југословенске савремене дечје књижевности*, књ. 1, Београд 1936.
- Љуштановић Ј., *Књижевност за децу у огледалу културе*, Нови Сад 2012.
- Марјановић В., *Детињство и поезија*, Крушевац 1968.
- Марковић С.Ж., *Антологија српске приче за децу*, Београд 1984.
- Марковић С.Ж., *Антологија српских поема за децу*, Београд 1996.
- Марковић С.Ж., *Записи о књижевности за децу III*, Београд 2003.
- Марковић С.Ж., *Записи о књижевности за децу IV: писци и дела*, Београд 2007.
- Марковић С.Ж., *Записи о књижевности за децу*, Београд 1971.
- Марковић С.Ж., *Записи о појавама у књижевности за децу*, Горњи Милановац 1982.
- Миларић В., *Време као играчка*, Нови Сад 1967.
- Миларић В., *Интерпретација дечје песме*, Сарајево 1975.
- Милинковић М., *Нацрт за периодизацију српске књижевности за децу*, Нови Сад 2010.
- Миљковић Б., *Поезија за децу и осетљиве*, „Видици“ 1955, III, 15–16, с. 9.
- Огњановић Д., *Дечје доба*, Београд 1997.
- Павић М., *Историја српске књижевности класицизма и предромантизма*, Београд 1991.
- Петровић Т., *Историја српске књижевности за децу*, Врање 2001.
- Поповић Б., *Јован Јовановић Змај*, „СКГ“, Београд, књ. XII, бр. 4–5, 16. VI 1904, с. 929–938.

Правилник о програму наставе и учења за осми разред основног образовања и васпитања, *Службени гласник*, год. LXVIII, бр. 5, 15.08.2019, <https://zuov.gov.rs/nastavni-planovi-i-programi/>

Правилник о програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања, *Службени гласник*, год. LXVII, бр. 15, 30.08.2018, <https://zuov.gov.rs/nastavni-planovi-i-programi/>

Правилник о програму наставе и учења за седми разред основног образовања и васпитања, *Службени гласник*, год. LXVII, бр. 5, 27.05.2018, <https://zuov.gov.rs/nastavni-planovi-i-programi/>

Пражић М., *Игра као слобода*, Нови Сад 1971.

Радовић Д., *Антологија српске поезије за децу*, Београд 1984.

Ристић М., *О модерној дечјој поезији. Поводом књиге Подвизи дружине Пет петлића*, „Данас“ 1934, I/3, с. 366–372.

Цуцић С., *Из дечје књижевности: осврти и чланци*, Нови Сад 1951.

Шевић М., *Дечја књижевност српска: оглед историјског прегледа*, Нови Сад 1911.

Књижевност за децу и младе у Србији као школска и академска дисциплина

Апстракт

У раду се прати конституисање књижевности за децу у историјском развоју, да би се потом пажња посветила књижевности за децу и младе као академској дисциплини у Републици Србији. Посебно се апострофира проучавање ове научне области на Учитељском факултету у Београду. Уочава се да ова академска дисциплина има своје место и на основним и на мастер студијама, те да се реализује преко обавезних и изборних предмета и модула. Додатно, мапирају се циљеви, методе изучавања и исходишта. Исто тако, ауторке не заборављају да се баве и статусом књижевности за децу у контексту основне школе, те улоге коју има и тенденцијама образовног процеса у Србији. Рад истражује у којој је мери академска дисциплина књижевности за децу и младе блиско испреплетана са проучавањем књижевности за децу као школске дисциплине. Тај синхронизитет је последица потребе да академска студија студенте што боље припреме за школски контекст, али и да понуде увиде и приступе који ће им омогућити синхронизовано и дијахронизовано сагледавање књижевности за децу и младе.

Кључне речи: књижевност за децу и младе, академска дисциплина, исходи, школски курикулум, академски курикулум, проучавање књижевности за децу, поезика жанрова

Children's and Young Adult Literature as a School and Academic Discipline in Serbia

Abstract

The paper deals with the constitution of children's literature in historical perspective, and then focuses on children's and young adult literature as an academic discipline in the Republic of Serbia. Particular attention is paid to the study of this field as an academic discipline at the Teachers Education Faculty in Belgrade. It is evident that this academic discipline has its place in both bachelor and master studies, and that it is realized through compulsory and elective courses and modules. Additionally, goals, study methods and starting points are mapped. Also, the authors do not forget to deal with the status of this literature filed in the context of primary school curricula, and the role it plays in the tendencies of the educational process in Serbia. The paper explores the extent to which the academic discipline of children's

and young adult literature is closely intertwined with its contents as a school discipline. This synchronicity is a consequence of the need to better prepare students for the academic context, as well as to offer insights and approaches that will allow them to synchronously and diachronically view children's and young adult literature.

Key words: children's and young adult literature, academic discipline, literature studies, outcomes, school curricula, academic curricula, genre poetics

Zorana Opacic – full professor of Children's and Young Adult Literature, The Concept and Definition of the Author's Fairy Tale and Contemporary Approaches to Children's Literature at the Teacher Education Faculty, University of Belgrade. She graduated in Serbian Literature and Language from the Philological Faculty, University of Belgrade, where she received her master's and doctoral degrees. Ms Opacic is the author of *The Storytelling Alchemist Stanislav Krakov* (2007), *The Poetics of the Fairy Tale by Grozdana Olujić* (2011), *Naive Consciousness and Fiction* (2011), *Children's Literature Anthologie* (2018), and *(Re)Shaping of childhood* (2019). Also, she is the author of textbooks for teaching Serbian language and literature in elementary school and a member of ZUOV committees for curricula in upper grades of elementary school. Ms Opacic is a member of the Committee on Teaching Slavic Language and Literature of the International Slavic Committee (MKS). Since the end of 2019 she has been the editor-in-chief of the scientific journal *Detinjstvo (Childhood)* in Novi Sad. Awards: Sima Cucić Award for Best Scientific Book in the field of Children's literature (2018), the Award of Zmajevе dečje igre for Outstanding Contribution to the Popularity of Children's Literature (2019).

Рад је настао у оквиру пројекта Смена поетичких парадигми у српској књижевности 20. века: национални и европски контекст, бр. 178016, који финансира МПНТР РС.

zorana.opacic@uf.bg.ac.rs

Jelena Panic Maras – an Associate Professor at the Teacher Education Faculty, University of Belgrade in the field of Children's and Young Adult Literature. She completed her academic studies at the Philological Faculty in Belgrade and received her master's and doctoral degrees at the Faculty of Philosophy, University of Novi Sad. Ms. Panic Maras is the author of the monographies *City and Passion, Naturalistic Elements in the Serbian Modernist Novel* (2009); *Erotic in the Milos Crnjanski's Novels* (2017) and *Singing and Storytelling, Ways of Modernism in Serbian Children's Literature* (2019). She is an associate of several national and regional projects. Ms. Panic Maras is a member of the Editorial board of the scientific journal *Detinjstvo (Childhood)*, a jury for the annual award in the field of children's literature "Blue Tuft" and the jury "Mesa Selimovic" for the best book of the year published on Serbian language. Fields of interest: avant-garde, intermedia, contemporary Serbian literature, surrealism.

jelena.panic@uf.bg.ac.rs